

v zaledje. Na domače ozemlje so se vrnile po preobratu v Kobaridu, skoraj sočasno s prebivalstvom. Kljub razdejanju in temu, da je bilo sila težko vzpostaviti prejšnje življenje, se je prebivalstvo aktivno vključilo v deklaracijsko gibanje: leta 1918 so ga podprli nekateri občinski odbori vasi pod Grmado z izjavami in podpisi, zbranimi med občani.

V primerjavi s prvo izdajo prinaša druga večje podrobnosti in nam nudi vpogled v nekatere epizode, ki jih v prvi izdaji ne najdemo. Ena od teh je vloga pesnika in intervencionista Gabrieleja D'Annunzia pri izdelavi načrta za prodor italijanske vojske pri Devinu maja 1917. Zanimiv je tudi dogodek februarja istega leta, ko je bil pri preizkušanju metalca bomb na Vrtačah pri Jamljah resno ranjen naddesetnik bersaljerjev Benito Mussolini, poznejši Duce. Novi so tudi podatki o nekaterih, tudi znanih domačinih, ki so se znašli v vrtincu vojne.

Medtem ko prva izdaja temelji predvsem na časopisnih virih, upošteva druga obsežnejšo knjižno in siceršnjo literaturo, tudi podatke s svetovnega spleta. Dejstvo je namreč, da so v dveh desetletjih od prve izdaje do danes prišla na dan nova spoznanja, tudi zaradi tega, ker se je znatno povečalo zanimanje za prvo svetovno vojno, predvsem pred okroglo obletnico izbruha. To velja tudi v samih krajih, ki jih knjiga obravnava, kjer so zadnja leta dejavna društva in skupine, ki vneto raziskujejo prvo svetovno vojno. Naj omenim društvo Hermada – Vojaki in civilisti, ki z razstavami v Trnovci (eni od vasi pod Grmado) oz. knjižnimi izdajami prispeva k boljšemu spoznavanju tega obdobja.

Urednik je vključil podatke iz več del, ki so izšla v zadnjih desetletjih, npr. publikacije Vasje Klavore in tržaškega zgodovinarja Roberta Toderia, italijanski prevod knjige kontraadmirala Alfreda von Koudelke kot tudi drugih avtorjev: Orija Di Brazzana, Marka Thompsona, Petre Svöljšak idr. V dobršni meri je upošteval tudi delo Iga Legiša o zgodovini Mavhinj, Cerovelj, Vižovelj in Sosljana, ki je izšlo v samozaložbi leta 2013. Navsezadnje je tudi sam Sedmak kmalu po prvi izdaji nadgradil svojo študijo, saj je s poglavjem o prvi svetovni vojni sodeloval pri snovanju zbornika o zgodovini Nabrežine (prva izdaja leta 1996, druga leta 2006). Vse to je razvidno tudi v opombah, za tretjino obsežnejših v primerjavi s prvo izdajo.

Druga izdaja je bogatejša s slikovnim gradivom. Urednik skuša v njej razčistiti tudi poimenovanje nekaterih krajev, ki se pogosto pojavljajo v zgodovinski pisju. V primerjavi s Klavoro, ki se poslužuje izraza Fajtji hrib (takšen je tudi naslov njegove knjige iz leta 2014), uporablja Fajtov hrib. Domače poimenovanje krajev navaja tudi pri omenjanju drugih bojišč: Debele Griže (ki se v dozdajšnji literaturi pogosto pojavlja kot Sv. Mihael), Martinščine (Sv. Martina) in Griže (Kote 118). Hkrati primerja italijansko in slovensko imenoslovje. Večja zagata se kaže pri naselju

Medjevas (tudi Medjvas oz. Medja vas), ki jo avtor uporablja v prvi od teh oblik, čeprav stroka, predvsem jezikovna, ni poenotena.

Če je zgodovinopisje v preteklosti izpostavljalo nekatere ključne dogodke na soškem bojišču (zavzetje Gorice, prodor pri Kobaridu ipd.), epopejo v visokogorju (Krn, Rombon, Mrzli vrh) in na vršacih okrog Gorice, da ne omenjamo doberdobskega pekla, se zadnja leta kaže zanimanje tudi za druga, mogoče manj znana prizorišča bojev. Eno od teh je prav greben Grmade, pod katero so krvaveli tako vojaki kot civilno prebivalstvo.

Ivan Vogrič

Žiga Herberstein: Gratae posteritati (Ljubemu zanamstvu). Prevedel Matej Hriberšek, spremna besedila prispevali Matej Hriberšek, Dejan Zadavec, Polona Vidmar in Jedert Vodopivec Tomažič. Ptuj: Knjižnica Ivana Potrča; Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl, 2014, 120 strani.

Jesen leta 2014 je knjižne police najbolj zagnanih bibliofilov pri nas obogatila s faksimilirano in študijsko izdajo spisa z v slovenskem in širšem evropskem prostoru pravzaprav malo znanim naslovom *Gratae posteritati*, kar je prevajalec besedila Matej Hriberšek posrečeno poslovenil v *Ljubemu zanamstvu*. Ker je iz povsem razumljivih razlogov pozornost javnosti tako med avtorjevimi sodobniki kot v poznejših stoletjih v glavnem veljala njegovim vtisom iz tedanje Rusije, zbranim v *Moskovskih zapiskih*, je ostala siceršnja obilna avtobiografska tvornost barona Žige Herbersteina precej v ozadju. Da prihaja po dosedanjih le skromnih in bolj ali manj naključnih omembah v literaturi na trg v tako luksuzni izdaji, gre v prvi vrsti zasloga ptujski Knjižnici Ivana Potrča, ki v svojem fondu hrani izvod druge izdaje dela iz leta 1560. Slednji je bil nazadnje last Johanna Josefa Herbersteina, ki ga je na Ptuj očitno prenesel iz knjižnice svojega češkega gradu Vrbičan.

Faksimile so v ptujski knjižnici oskrbeli skupaj z Umetniškim kabinetom Premzl iz Maribora. Ta se je v zadnjih letih že izkazal s podobnimi podvigi. K sodelovanju so bili pritegnjeni štirje mlajši strokovnjaki, ki so Herbersteinov poklon samemu sebi, zaradi katerega si je med drugim prislužil »posmrtno diagnozo« narcisistične osebnosti pri Karlu Ernenklu, osvetlili z različnih vidikov.

Osrednje breme je bilo pri tem seveda na prevajalcu, klasičnem filologu Mateju Hriberšku. *Gratae posteritati* predstavlja namreč pester »čilim« raznovrstnih tekstov. Njihov razpon sega od preproste pro-

ze Herbersteinovega življenjepisa preko ciceronskih pasusov v uvodu, kjer baron pojasni namen izdaje knjige, vse do nekaterih odmevnih dosežkov humanistične novolatinske poezije v osrednjem delu. Za nameček so, če pustimo ob strani vprašanje avtorskega deleža Žige Herbersteina samega, ki se ga Hriberšek sicer na kratko, a povedno dotakne v svojem spremnem besedilu, večje ali manjše kose k zborniku primaknila kar dobra dva ducata različnih piscev. Nekateri, kot so Janez Dantisk, Valentin Eck ali brata Brassicanus, so znane osebnosti srednjeevropskega humanizma 16. stoletja, o drugih z izjemo imena ni znano skoraj nič.

Iz navedenega razloga je nekako samoumevno, da je bilo prevajanje zaupano enemu najraznovrstnejših prevajalcev iz klasičnih jezikov pri nas. Njegov obsežni prevajalski opus zajema namreč po eni strani Ciceronove govore, Plutarhove življenjepise in Tacitova zgodovinska besedila, po drugi strani pa vrsto strokovnih tekstov iz različnih obdobj. Aristotelova *Politika* dela pri tem družbo Plinijevemu *Naravoslovju*, ki trenutno predstavlja osrednji prevajalčev projekt, a tudi Lipičevim ugotovitvam o zdravju Ljubljancanov v 19. stoletju. Kljub temu je bila *Gratae posteritati* gotovo velik izziv. Špopasti se je bilo pač potrebno s tekmovanjem novolatinskih humanističnih pesnikov z njihovimi antičnimi vzorniki, ki se najbolj od-

raža v morju mitoloških in zgodovinskih aluzij ter medbesedilnih preigravanj z izročilom domala dveh tisočletij. Pri Herbersteinu zadevo še dodatno zapletajo številne omembe zemljepisnih in zgodovinskih danosti iz vzhodnoevropskih dežel, o katerih antika molči. Posebna vrsta prijateljskega »prerivanja« s Starimi je bila za humaniste tudi dosledno posnemanje njihovih pesniških oblik. Ker se torej cvet sodobne srednjeevropske latinske poezije Herbersteinu ni poklonil le s pesnitvami v običajnih heksametru, elegičnem distihu ali jambsem metru, marveč je hkrati posegal po v slovenščino težko prevedljive Horacijeve metrične sisteme in njihove grške predhodnike, je prevajalec moral marsikje ubirati precej neskrčene steze. Slednje mu je lepo uspelo, s čimer je pričaral precej resda odmaknjenega duha 16. stoletja.

Naslednjo težavno nalogo je tako zanj kot za izdajatelja predstavljalo vprašanje zapisa ali slovenjenja obilice v delu nastopajočih lastnih imen. Kot je razvidno, se je Hriberšek v glavnem odločal za ohranjanje podobe teh imen iz vsakokratnega izvirnega jezika, pa tudi sicer prevod vsaj v proznih razdelkih skuša čim bolj dobesedno slediti izvorniku. Seveda je bilo popolno doslednost tukaj nemogoče doseči in bi se dalo ob rešitvah, kakršne so zapisi krajevnih imen Poszony (za današnjo Bratislavo), Esztergom (namesto dokaj uveljavljenega Ostrogona), Némétújvar (namesto Güssinga) ali Trient (namesto uveljavljenega Tridenta ali italijanske oblike Trento), tudi razpravljati, vendar je v splošnem vzorec dosledno upoštevan. Želji po čim večji natančnosti v izrazu je bržkone sočasno pripisati kakšen nekonvencionalen prevod stvarnih izrazov, kakršna sta erarni konzilij ali elektor (namesto običajnega volilnega kneza).

Če je avtobiografski del za uporabnika vsaj v veliki meri še razumljiv, si s številnimi pesniškimi posvetili ne bi mogel prav veliko pomagati, če prevoda ne bi spremljal obširen komentar. Hriberšek je že v izdajah svojih dosedanjih prevodov pokazal, da je za pripravo tovrstnih pomagal pravi mojster, in v študijski izdaji *Gratae posteritati* tak sloves več kot le ohranja. V spremni besedi, ki sledi, se slednjič ubada z značajem knjige, z okoliščinami njenega nastanka, z vprašanjem njene prve izdaje, kot omenjeno, pa razmišlja tudi o avtorstvu kot avtobiografskih predstavljenih kosov. Nepogrešljiv pripomoček za bralca so še biografsko-bibliografske zabeležke o piscih posameznih besedil.

Za komentarjem in prevajalčevo spremno besedo sledijo še trije zapisi. Dejan Zadavec obširno in v privlačnem pripovednem slogu predstavi usodo plemiške družine Herberstein od njihovega prvega nastopa v zgodovinskih virih ob koncu 13. stoletja do časa Žige Herbersteina. Doda mu še kratko predstavitev barona in diplomata samega. Svoje besedilo Zadavec dopolnjuje z nazornim rodoslovnim deblom Herbersteinov.

Umetnostna zgodovinarka Polona Vidmar se

ukvarja z ilustrativnim gradivom v *Gratae posteritati*, med katerim ob več upodobitvah Žige Herbersteina v različnih ornatih, v katerih se je bodisi odpravil na svoje diplomatske odprave bodisi si jih je z njimi »prislužil«, največ pozornosti deležnih devet upodobitev Žigovih vladarskih sodobnikov od cesarja Maksimilijana I. do sultana Sulejmana Veličastnega. S tem v zvezi Vidmarjeva prikaže baronovo sodelovanje z iz Nürnberga izvirajočim grafikom Augustinom Hirschvoglom, ki je vrh doseglo že konec štiridesetih let 16. stoletja. Drugi del njenega prispevka je posvečen izdajama *Gratae posteritati* pri dunajskem tiskarju Hofhalterju in likovni opremi, pod katero se je v njiju podpisal Donat Hübschmann.

Študijsko izdajo besedila *Ljubemu zanamstvu* sklepa zapis Jedert Vodopivec Tomažič o zunanji podobi knjige iz leta 1560 v ptujski knjižnici, poškodbah, ki jih je utrpela skozi čas, in konservatorsko-restavratorskim posegom za njeno ohranitev.

Po faksimilu in študijski izdaji Herbersteinovega dela bodo s pridom posegali zgodovinarji, klasični filologi, umetnostni zgodovinarji in sploh vsi, ki se kakor koli srečujejo z zgodnjim novim vekom in humanizmom. V njiju namreč ni obširno predstavljeno le Herbersteinovo življenje in delo, temveč zlasti v pesniških posvetilih, med katerimi se najde kak pravcat epilij, zaživi Evropa 16. stoletja, po kateri se je diplomat iz Vipave tako suvereno gibal.

Aleš Maver

Arnold Suppan: Hitler-Beneš-Tito. Konflikt, Krieg und Völkermord in Ostmittel- und Südosteuropa. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Institut für Neuzeit – und Zeitgeschichtsforschung, 2014, 2047 strani.

Obširno delo na 2047 straneh, s trinajstimi zemljevidi ter številnimi tabelami in fotografijami, je razdeljeno na tri dele in 20 poglavij.

V obširnem uvodu avtor predstavi namen študije, razjasni osnovne pojme in zavzame stališče do zgodovinske literature, tako pregledne kot tudi tiste, ki se posveča posameznim narodom. Podrobno oceni tudi za knjigo relevantno slovensko literaturo. Nato v prvem delu obravnava čas od leta 1848 do 1939 oziroma 1941 pod skupnim imenovalcem poglavij konfliktna zgodovina »Konfliktgeschichte«, npr. Nemško-avstrijska-ogrsko-češka-slovaška konfliktna zgodovina 1848–1918; Nemško-avstrijska-ogrsko-srbska-hrvaška-slovenska konfliktna zgodovina; Češkoslovaška-nemško-avstrijska konfliktna zgodovina 1918–1939; Jugoslovansko-nemška-avstrij-

ska konfliktna zgodovina 1918–1941. Obdobje pred drugo svetovno vojno zaključí s poglavjem »Zasedbena politika in vojno pravo v Evropi«.

V tem delu knjiga zastavljena tematiko obravnava predvsem z vidika držav, Češkoslovaške, Jugoslavije, Hitlerjeve Nemčije in Avstrije, ter nacionalnosti teh držav, Nemcev, Čehov, Slovakov, Romov, Hrvatov, Srbov, Slovencev in drugih. Za čas pred prvo svetovno vojno poleg omenjenih narodnosti obravnava tudi konfliktne odnose Madžarov z narodnostmi znotraj ogrske polovice monarhije, ki so bile izpostavljene načrtni madžarizaciji ogrskih vlad.

Slovence, Hrvate in Srbe obravnava v poglavju »Južni Slovani in Nemci v Habsburški monarhiji«, pri čemer posebej poudari različnost kulturnih in civilizacijskih razmer, ki so tudi različno vplivale na nastanek moderne hrvaške, srbske in slovenske nacionalne družbe. Avtor strnjeno in vsebinsko bogato predstavi politične, kulturne, gospodarske in verske razmere, ki so vplivale na politične odločitve narodnih politikov ob koncu prve svetovne vojne. Prikaz Slovencev temelji na slovenski in drugojezični sodobni zgodovinski literaturi.

Avtor razvoj nove države Jugoslavije temeljito in pregledno predstavi s tabelami narodnosti v državi in veroizpovedi po narodnostih. Prav tako predstavi iskanje politične forme ureditve med centralizmom in federalizmom ter terorizmom, z atentatom na kralja Aleksandra v Marseillu. Posebno pozornost posveča tudi zunanjepolitičnim odnosom Jugoslavije in Av-